

delno nadomestilo za pašo, ki jim je bila vzeta z napredkom kmetijstva. Čelbelarstvo ni pridobitvena ali športna panoga, temveč važna veja kmetijstva, ki pomaga kmetu in sadjarju pri njegovem delu in napredku in mu množi njegove dohodke.

Janez Zontar

OB DVAJSETLETNICI MUZEJSKEGA DELA V ŠKOFJI LOKI

Dvajset let muzejskega dela v Škofji Loki predstavlja za kulturno življenje Loke obdobje zase. Saj se je v tem razdobju Loka z delom in uspehi Muzejskega društva predstavila svetu kot kulturno bogato in dozorelo mesto na Slovenskem. Splošno priznani loški muzej je sad dvajsetletnega požrtvovalnega in vztrajnega dela, ki ga je vodila ljubezen do rodne zemlje in pravilno razumevanje in vrednotenje spomenikov preteklosti.

Pred dvajsetimi leti so loški profesorji položili temelj mestnemu muzeju. Obrtno-industrijska razstava l. 1936, kjer so bili razstavljeni tudi predmeti loških cehov, je dala prvo pobudo in tudi prvo muzejsko zbirko. Loškemu rojaku prof. Francetu Planini se je ob razstavi prvemu porodila misel o mestnem muzeju. Razodel jo je svojemu prijatelju dr. Pavletu Blazniku, nato pa sta to zamisel skupaj predložila loškim profesorjem, ki so se kot običajno ob koncu šolskih počitnic zbrali na svojem vsakoletnem sestanku. Vsi so predlog navdušeno sprejeli. Spoznali so, da ima loško ozemlje tako bogato kulturno preteklost, da bi jo mogli predstaviti v samostojnem muzeju. Dne 22. avgusta 1936 so poslali zato mestni občini predlog za ustanovitev mestnega muzeja. Tudi občinski možje so navdušeno sprejeli njihov predlog ter so skupaj z njimi pričeli s pripravami. Dne 2. novembra 1936 se je konstituiral pripravljalni odbor, ki je organiziral zbiranje predmetov in iskal primerne muzejske prostore. Da bi svoje načrte laže uresničili, so ustanovili Muzejsko društvo, ki je imelo ustanovni občni zbor 23. julija 1937, kjer je bil izvoljen prvi društveni odbor: predsednik dr. Pavle Blaznik, podpredsednik Stevo Šink, tajnik Tone Polencec, blagajnik dr. Albert Homan, gospodar France Planina, odbornika Matevž Zihrel (župan) in Oto Burdych, preglednika računov Maks Milavčič in Karel Sovre.

Njihovo prizadevanje je navdušilo loške meščane, da so pokazali veliko razumevanja in naklonjenosti za muzejsko delo. Nudili so svoje starinske predmete, ki so se kmalu tako namnožili, da je društveni odbor z njimi opremil 4 sobe starega rotovža, katere mu je dala na razpolago mestna občina. Tako je bil ustanovljen loški muzej, ki so ga slovesno odprli 27. avgusta 1939.

Postavljeni so bili temelji. Vneto prizadevanje loških rojakov in ljubezen do ustanove sta obetala še nadaljnje uspehe.

Posvetili so skrb tudi spomenišskemu varstvu mesta samega in arheološkim zanimivostim na terenu. V avgustu 1940 so s finančno pomočjo rojaka dr. Jožeta Ranta in pod strokovnim vodstvom dr. Ložarja odkrili dve ilirski gomili v godeških dobravah. Izkopavanje sicer ni dalo zaželenih uspehov, ker sta bila grobova že prej izropana, vendar je z nekaterimi ilirskimi najdbami pomnožilo skromno arheološko zbirko loškega muzeja, ki je doslej posedovala le maloštevilne rimske najdbe iz temeljev sedanje loške osnovne šole.

Svetovna vojna je muzejsko delo za nekaj let prekinila; zadnji občni zbor je bil 12. novembra 1940. Vendar je zbirka v kapucinski cerkvi, kamor so jo l. 1944 prenesli Nemci, skupaj z drugimi kulturnimi spomeniki Loke in baročnimi oltarji iz Dražgoš dočakala svobodo.

Ko so se loški rojaki, ljubitelji muzeja, vrnili iz narodnoosvobodilne borbe in internacij, so zopet začeli z delom. Dne 13. decembra 1945 je bila prva seja po osvoboditvi. Najprej so poiskali muzejske zbirke. Vojna škoda na muzejskih predmetih in na starinskem izgledu mesta je znašala 165.000 din. Zbirali so tudi novo gradivo. Pomembni delež je dalo Visoko s Kalanovimi in Tavčarjevimi spominskimi predmeti, narasla je etnografska zbirka, ustanovila se je živalska zbirka in zbirka cerkvene umetnosti. Misliiti je bilo treba na večje in primernejše prostore. S finančno pomočjo mestne občine so vzeli v najem Pušalski grad, kjer so 28. julija

1946 zopet odprli nanovo urejene in pomnožene muzejske zbirke. Muzej je ob tem času pokazal velik napredek. Drugim zbirkam so priključili tudi zbirko narodno-osvobodilne borbe. Oskrbovalo in vodilo je muzej Muzejsko društvo.

Nove in pomnožene zbirke so nalagale nove naloge, temeljito notranje delo, ki ga odborniki s prostovoljnimi urami niso več zmogli. Zato so prosili oblast za nastavitve strokovno usposobljenega nameščenca, ki bi prevzel skrb za muzejske zbirke.

S 1. julijem 1948 je Ministrstvo za prosveto LRS nastavilo prvega upravnika tov. Karla Plestenjaka, muzej pa vključilo v državni proračun ter ga s tem priznalo kot stalno kulturno ustanovo. Odslej sta z vneto sodelovala za prospeh muzeja Muzejsko društvo in muzejska uprava. Oblastni forumi, ki so finančno vzdrževali loški muzej, so se hitro menjavali. Danes je v sklopu proračuna Občinskega ljudskega odbora Skofja Loka. Vse nadrejene oblasti so z naklonjenostjo in razumevanjem spremljale in podpirale rast mlade ustanove. Zaradi bogate arhivske zbirke in za pomoč pri notranjem muzejskem delu je bila l. 1950 nastavljena še honorarna nameščenka, ki se je posvetila predvsem arhivu. To mesto je bilo l. 1952 sistemizirano.

V vseh muzejskih problemih je Muzejsko društvo skupaj z muzejsko upravo razpravljalo na rednih mesečnih sejah. Prva leta so bila posvečena predvsem preureditvi muzejskih zbirk, ki jo je izvedel ravnatelj Plestenjak, in zbiranju muzealij. Doseženi uspehi v tem pogledu so res lepi. Ureditev je danes splošno priznana, novo zbrani predmeti pa so napolnili vse muzejske depoje in kličejce po novih prostorih.

Zbirka iz narodnoosvobodilne borbe je bila dotlej razstavljena v eni sobi muzeja v Puštalskem gradu, ki pa je postala zaradi vedno naraščajočega gradiva že davno pretesna. Kakor je glavno skrb za zbirne gradiva iz NOB nosila Zveza borcev v Skofji Loki, tako je zbirki oskrbela tudi primernejše prostore. V novo zgrajenem Domu Zveze borcev je odstopila prvo nadstropje muzeju NOB, skupaj šest prostorov, kamor se je zbirka preselila 18. decembra 1954. Opremljena je z novim inventarjem, za katerega je daloval finančna sredstva republiški odbor Zveze borcev za Slovenijo. S 1. aprilom 1955 je bil nastavljen tudi za ta oddelek poseben nameščenec.

Tako ima danes po dvajsetih letih Loka močan muzej s številnimi oddelki, med katerimi je gradivo iz NOB na prvem mestu. Da se je uvrstil loški muzej med pomembnejše pokrajinske muzeje, priča stalno naraščajoče število obiskovalcev in priznanje strokovnjakov. Leta 1946 je bilo obiskovalcev nekaj nad 1000; nato je število stalno naraščalo, tako da je bilo v l. 1954 in 1955 vpisanih po 10.000 obiskov. Loški muzej v polni meri opravlja svoje kulturno poslanstvo med mladino, izobraženstvom in preprostim ljudstvom. Obiskuje ga mladina iz cele Slovenije, delavske in prosvetne organizacije, številni pa so tudi inozemski gostje.

Muzejska delavnost pa se ni utesnila samo med stene muzeja, posvetila se je tudi širšim prosvetnim in spomeniško-varstvenim nalogam. Predvsem posveča skrb Loki kot muzejskemu mestu v celoti, da bi ga ohranila v stari pristnosti. Tudi dolgoletne načrte za sistematična arheološka izkopavanja in raziskavanja loškega terena postopoma izpolnjuje. Že v l. 1954 so si vodilni društveni odborniki z ravnateljem Narodnega muzeja v Ljubljani ogledali loški teren in določili kraje, ki bi bili vredni arheoloških izkopavanj. Z izkopavanji so začeli najbližje, na loškem Kranclju, ki je obetal in res tudi rodil zaželenih in pričakovanih uspehe.

Na pobudo Muzejskega društva v Skofji Loki, pod vodstvom Narodnega muzeja v Ljubljani in s finančno pomočjo mestne občine Skofja Loka se je pričelo arheološko izkopavanje na Kranclju v juniju 1954. Že prve sonde so uresničile domneve iniciatorjev in odkrile temelje stare utrdbe. Na osnovi poskusnih kopov je bil izdelan točen tloris odkrite zgradbe: četrkotni stolp z zunanjim obzidjem, v listinah imenovan Zgornji stolp. Za znanstvene namene bi doseženi uspehi zadoščali, zgodovinskim in turističnim namenom pa s tem še ni bilo zadoščeno. Zato so odgovorni forumi odločili, naj se delo izpelje do konca, naj se odkrijejo celotni zidovi. Tako se je odkopavanje iz poletja l. 1954 in nadaljevalo zopet v poletju 1955. Kopalni so dijaki loških šol. Julija 1955 so bili zidovi dokončno odkriti, nato pa se je takoj začelo restavriranje odkritih ruševin. To delo je vodil v sporazumu z Zavodom za spomeniško varstvo arh. Tone Bitenc. V decembru 1955 so bila vsa dela končana. Ob zadnjih ureditvenih delih je bil odkrit v levem sred-

njem delu okrogel podzemski objekt, ki pa so ga zaradi bližajoče zime začasno zasuli z namenom, da ga naslednje leto dokončno odkrijejo. Na restavriranem zidu je vzdana marmorna plošča z naslednjim napisom:

»Zgornji stolp na Kranclju je dal zgraditi freisinški škof najkasneje v 12. stoletju kot najstarejšo utrdbo v Loki, središču loškega gospostva. Od potresa 1511 dalje je bil stolp v ruševinah. V letih 1954 in 1955 ga je Muzejsko društvo v Škofji Loki odkrilo ter ga s finančno podporo občinskega ljudskega odbora odkopalo in uredilo ob sodelovanju Narodnega muzeja in Zavoda za spomeniško varstvo.«

Za ploščo v zidu pa je vzdana v kovinski skatli, ki jo je izdelala in darovala tovarna »Motor« v Škofji Loki, pergamentna listina z naslednjim besedilom:

»Nastanek Zgornjega stolpa na Kranclju je tesno povezan z loškim gospostvom, ki mu je dal temelje nemški vladar Oton II., ko je daroval z zaporednimi daritvami 973 in 989 Poljansko in Selško dolino ter Sorško polje škofiji v Freisingu na Bavarskem. V naravnem središču gospostva nad sotočjem obeh Sor je dal freisinški škof kot zemljiški gospod najkasneje v 12. stol. postaviti Zgornji stolp. V stolpu je bil nastanjen, podobno kot na Starem gradu pod Lubnikom, gradiščan, ki je skrbel za obrambo mesta in podeželja. Vrsta gradiščanov, ki so potekali iz različnih plemiških rodbin (n.pr. Liechenstain, Stubenberg, Poomok), je zaključil Joahim Puštalski. Ko je potres 1511 temeljito zrahljal Škofjo Loko, ni dal zemljiški gospod več obnoviti Zgornjega stolpa. Ruševine je začela preraščati trava. Značilni jarek in kopasta oblika vzpetine sta v novejšem času vzbujala pozornost zgodovinarjev in arheologov. Tako je začelo Muzejsko društvo v Škofji Loki na Kranclju 1954 z izkopavanji, ki jih je spočetka vodil kustos Narodnega muzeja v Ljubljani, prof. Stane Gabrovec. Delo je bilo zaključeno 1955. Vzporedno z odkopanjem ruševin Zgornjega stolpa so bili najdeni tudi razni kulturnozgodovinski predmeti iz visokega srednjega veka. Restavracija ruševin Zgornjega stolpa je bila opravljena po načrtih, ki jih je izdelal arh. Tone Bitenc v sporazumu s kustosom Zavoda za spomeniško varstvo v Ljubljani Dragom Komeljem. Vso finančno skrb za izkopavanje in restavracijo je prevzel Ljudski odbor mestne občine v Škofji Loki, ki mu je tedaj načeloval tov. Svetko Kobal. Zgornji stolp je bil predan javnosti ob občinskem prazniku, 18. decembra 1955.« — Otvoritveni govor ob odkritju je imel dr. Pavle Blaznik, upravnik Muzejskega društva.

Istočasno je bila prirejena v Domu Zveze borcev tudi razstava izkopanih predmetov s Kranclja, ki je prikazala kulturni in znanstveni pomen izkopavanja. V muzeju v Puštalu pa je bilo to gradivo v maju 1956 urejeno kot stalna muzejska zbirka. Izkopani predmeti nam prikazujejo višino tehnične spretnosti tedanjih obrtnikov, najdeni novci nam pričajo o gospodarskih in trgovskih zvezah naših krajev s sosednjimi deželami, načrti in fotografije pa nas vodijo od prvih kopov do končno restavrirane izkopyane utrdbe.

V l. 1954 so bile opravljene poskusne sonde tudi na Puštalu nad Trnjem, ki so odkrile ilirsko naselje, ter v Stari Loki, kjer so bili odkopani temelji prejšnje gotske cerkve.

Za občinski praznik je bila restavrirana tudi prva loška partizanska tehnika na Primoževi žagi v Škofji Loki. Ustanovil jo je Ločan Miloš Zihrel v marcu 1945. Delovala je do septembra 1945, ko se je preselila v Vešterski mlin pri Stari Loki. Februarja 1944 so jo Nemci požgali. Prvič jo je izdelal in tudi v l. 1955 restavriral Primož Prezelj, lastnik žage. Stalno je delal v njej tov. Miloš Zihrel, njegova kurirka pa je bila tov. Cirila Jamnik, ki je ob odkritju tehnike 18. decembra 1955 imela otvoritveni govor. Ker je poslopje žage danes predelano v druge namene, je izdelal društveni odbornik Gregor Kankelj maketo prvotne žage z bunkerjem za muzej NOB.

Veliko zaslug za prosep muzeja ima tudi njegov prvi ravnatelj Karel Plestenjak, ki se je od svoje nastavitve 1. julija 1948 do odhoda na drugo službeno mesto 1. maja 1955 z veliko vnemo in ljubeznijo posvetil preureditvi in napredku loškega muzeja, kakor tudi vsem spomeniškim nalogam loškega ozemlja. Priznati moramo, da je veliko prispeval k današnjemu ugledu loške muzejske ustanove.

V članih Muzejskega društva se je vzbudila tudi zamisel, da bi bogato kulturno, gospodarsko in politično dejavnost daljne in bližnje preteklosti raziskovali in prikazovali v neki samostojni publikaciji. V ta namen je društvo pričelo izdajati zbornik z naslovom »Loški razgledi«. V l. 1954 je ob občinskem prazniku, 18. decembra izšel prvi, l. 1955 pa drugi zvezek. Ta članek pa je objavljen v njegovi

tretji številki. S svojim muzejem in »Loškimi razgledi« je stopila Loka v kulturnem pogledu med najpomembnejša mesta na Slovenskem.

V istem času odkrivanja Kranjca je Turistično društvo uredilo tudi Stari grad pod Lubnikom. S posekom drevja v okolici so razvaline zopet postale vidne daleč naokoli, z ureditvijo poti pa je postal tudi vabljiva izletniška točka.

Spomeniškovarstvena služba skrbno bdi nad mestom in okolico. Ohranila in restavrirala je nekatere kulturne spomenike na terenu, med temi tudi nekaj sakralnih, ki so med najpomembnejšimi v Sloveniji.

Važen oddelek loškega muzeja je tudi arhiv. Pomembna pridobitev so mikrofili važnejših loških arhivalij iz Münchena, ki jih je oskrbel dr. Pavle Blaznik. To je edinstvena zbirka v Sloveniji in osnovnega pomena za proučevanje zgodovine loškega gospostva. Tudi sicer arhivske zbirke stalno naraščajo z društvenimi, občinskimi, graščinskimi arhivalijami. Prav tako stalno dotekajo arhivalije iz NOB in drugo dokumentarno gradivo.

Doslej sta sodelovala za prosep loškega muzeja Muzejsko društvo in muzejska uprava. S 15. marcem 1956 pa je po novi uredbi imenoval Občinski ljudski odbor Škofja Loka muzejski upravni odbor, v katerem so poleg članov uprave in nekaterih javnih kulturnih delavcev večidel člani društvenega odbora. Tako društvo tudi nadalje sodeluje pri rasti in delu muzeja in pri splošnem kulturnem delu v Loki.

Ob dvajsetletnici muzejskega dela lahko gleda Muzejsko društvo v Škofji Loki z zadovoljstvom na dosežene uspehe. Ustanovilo je muzej in ga v sodelovanju z muzejsko upravo dvignilo do velikega ugleda. S tem in z drugim kulturnim delom se je uvrstilo med najboljša in najbolj delavna Muzejska društva v Sloveniji. Pred seboj ima še velike naloge in dalekosežne načrte. Želimo, da bi jih uresničilo in tako ob naslednji dvajsetletnici slavilo nove zmage in uspehe.

Doroteja Gorišek

50 LET TELESNOVZGOJNEGA DELA V ŠKOFJI LOKI

Letos je loški TVD Partizan praznovalo svoj zlati jubilej. Društvo je 15. julija priredilo velik telovadni nastop, kjer so sodelovali telovadci z vse Gorenjske. Pred nastopom pa je razvilo svoj društveni prapor. Poseben poudarek slavnostim je dal zbor načelnikov Gorenjske istega dne ob 8. uri dopoldne, zlasti pa slavnostna seja ob 11. uri, ki so se je udeležili mnogi starejši telovadci in organizatorji telesne vzgoje v Loki.

Vse te prireditve, vzgojni in telovadni uspehi kažejo, da se člani Partizana v polni meri zavedajo svojih plemenitih in nesebičnih ciljev, vzgojiti mlade ljudi v zavedne državljane in patriote, ki bodo z vztrajnim delom in požrtvovalnostjo gojili vse telesne vrline plemenite duševne lastnosti, razvijali zdrav duh v zdravem telesu; vse to jih bo usposabljal, da bodo znali ceniti napore in delo starejših, posebno žrtev NOB, da pa bodo prav tako vedno pripravljene odločno stopiti na branik svobode, pravice in resnice, svetovnega miru in mednarodnega sodelovanja ter socialističnih delovnih odnosov, za kar so se borili in se bore najboljši sinovi naše domovine.

Danes združuje loški Partizan v svojih vrstah največ mladine, svoje delo v telovadnici pa ozko povezuje tudi z delavnostjo na športnih področjih; nogometu, košarki, namiznem tenisu itd. Pestrost in vsestranost dajeta delu v društvu tisto razgibano, dinamično silo, ki je edina porok za še večje uspehe v bodočnosti, saj so nagnjenja današnje mladine zelo mnogovrstna in je pot k napredku le s pravihim usmerjanjem neizčrpne energije mladine.

Društvo je imelo in ima seveda tudi svoje težave. Ena izmed osnovnih nalog materialne narave je predvsem zgraditev nove kino dvorane in s tem sprostitve telovadnice zgolj za telovadbo. Pri vseh teh težavah pa je društvo vedno naletelo na veliko razumevanje organov ljudske oblasti, družbenih organizacij in podjetij. Vsem navedenim pa tudi vsem tistim nesebičnim tovarišem, ki so kakor koli pomagali — v preteklosti in sedanjosti — k procvitu naše organizacije, ob 50-letnici najiskrenejša zahvala, telovadeči mladini pa: Najprej do novih uspehov!